

August Comte

Kirj. Arthur Lewis
(Suom. Matti Kangas)

August Comte'n ilmestyminen merkitsi filosofian lopullista luhistumista ja tieteen kauan hidastettua voittoa.*) Kaksikymmentäviisi vuosisataa ne olivat taistelleet vieritysten, filosofia ylpeänä luulotellusta ylemmydestään päättään pilvissä pidellen ja silloin tällöin heittäen surkuttelevia silmäyksiä alhaalla maanpäällä nöyränä ryömivään tieteseen.

Mutta ylpeys kävi lankeemuksen edellä ja alhainen vihdoin ylennettiin. Hiljaa, mutta varmasti vakiintui ihmisten mielissä se totuus, että filosofia oli kuni peräsimetön laiva hyrskyeisellä merellä löytämättä satamaa matkustajilleen tai mahdollisuutta

saavuttaa mitään varmaa tarkoituserää. Sillä aikaa tiede kulki edelle, selittäin maailman arvoituksista yhden toisensa jälkeeseen, suunnaten kulkunsa kuni merkkitähtien opastamana ja kooten kaikki ihmiset seuraajikseen.

Tiede armollisesti unhoittaen vanhan vihollisuuden, lahjoitti nöyryytetylle siskolleen uuden tehtävän ja asetti hänet edelleen uudelle loistavalle uralle. Filosofian ei tullut enempi tuhlata energiaansa käsittämättömien mietiskelyyn, vaan sen tehtäväksi tuli yhdistää tieteen poimimat kalliit totuudet yhdeksi kokonaisuudeksi, järjestelmäksi.

August Comte oli yksi niistä

Comte. August synt. Montpellierissa, Etelä-Ranskassa v:nna 1798. Käytyään alkoiskoulun lävitse ja oltuaan sitten pari vuotta Pariisin teknologisessa opistossa, tuli hän v:nna 1818 kuuluisan utopisti-sosialisti Henry Saint-Simonin ystäväksi ja oppilaaksi, muunmuassa toimien hänen yksityis-sihteerinään. Comte suuresti ihaili ja näihin aikoihin liiallisestikin ylisti mestarinsa aatteitten suuruutta. Kuusi vuotisen yhdessäolon jälkeen heidän välinsä kuitenkin särkyivät ja Comte jätti entisen opettajansa, sen jälkeen kohdellen häntä pilkallisesti ja halveksuen, voipa sanoa usein hävittävästi haukkuen mestariaan kurjaksi puoskaroituksiksi. V:nna 1828 ja 1830 ilmestyi kirjansa "Philosophie Positive" ensimmäinen ja v. 1842 viimeinen osa, jonka johtavista perusteista seuraava luento on lyhyt verrannollinen ja arvosteleva esitys.

On sanottu, että Comte olisi varastanut mestariltaan Saint-Simonilta sen kehityksen periaatteen, joka on Comten filosofian kulmakivenä. Toiselta puolen Comte itse väittää hänen ja Saint-Simonin eron syyksi sen, että opettajansa olisi muka yrittänyt omia tuotteinaan painattaa Comten ajatuksia, siis varastaa hänen keksintönsä. Olipa tämän asian laita miten tahansa, Comten suuri merkitys, kuten Lewis seuraavassa esityksessä mainitsee, oli siinä, että hän osoitti inhimillisen henkisen elämän kehitykselliseksi. Niin pitkälle ei Comte kuitenkaan päässyt, että hän olisi voinut selittää, mikä on se johtava voima, joka on tämän, hänen järjestelmällisesti ja eheästi esittämänsä henkisen kehityksen pohjana, vaan se, kuten tunnetaan jäi Marx'in tehtäväksi.

Suomentajan huomautus

ensimmäisistä filosofiista, joiden tehtäväksi tuli filosofian tälle uudelle uralleen johtaminen. Hänen kauttaan filosofia on tieteen filosofia; se on kaikkien tieteitten yhdistelmä, kaikki käsittävässä järjestelmässä. Mitä kukin tiede oli tehnyt tosiseikoille omalla alallaan, nim. luokitellut ja järjestänyt ne, niin samoin filosofian tuli tehdä kaikille tieteille, muodostaen kukin tiede vain yksinkertaisen tosiseikan tieteitten tieteenalaisessa merkityksessä.

Tämä filosofian perustaminen tieteitten tieteeksi merkitsi sellaista käännekohtaa inhimillisessä ajattelussa, jonka seuraukset ovat olleet vallankumouksellisia.

Comte on kartuttanut ihmiskunnan tietoisuutta kahdella sellaisella seikalla, jotka merkitsevät hänet suureksi ajattelijaksi ja tekevät hänen muistonsa kuolemattomaksi. Nämät hänen ansionsa ovat: ihmiskunnan henkisen kehityksen analysoeraaminen ja tieteitten luokittaminen. Hänet esitetään tässä luentosarjassa: "Ten Blind Leaders of the Blind" yhdeltä puolen puhtaitten aatteittensa takia yhteiskuntaopin alalla, jonka tieteen perustajaksi hänet mainitaan ja taas toiselta taholta arvostelullemme antaa aihetta se typerä yritys, jonka hän teki satuloidessaan maailman uudella uskonnolla. Miten Comten asiat kuitenkin varjoaa nämä virheet, tullaan tässä esitelmässä laajemmin käsittelemään.

Comte, jakamalla ihmiskunnan henkisen kehityksen kolmeen ajanjaksoon, on valaissut monta

kohtaa, jotka tutkijalle ensin näyttivät hämäriltä. Tämän kysymyksen eräissä kohdassa näyttävät Comten väitteet ennustaneen sitä keksintöä, jonka Ernest Haeckel teki toisella alalla seuraavalla vuosisadalla. Niin läheisesti suhtautuvat nämät kaksi aatetta toisiinsa, että ne auttavat ymmärtämään toinen toistaan. Koska Haeckel ainakin pääasiassa käsittelee ruumiin kehitystä samalla kun Comte tutkii yksinomaan ymmärrystä, niin näyttää Comten teorian varhaisemmuus olevan vastakkainen luonnolliselle järjestykselle, sillä sielutiedehän voi vasta edellisestä tieteestä johtuneena julkaista totuuksiaan.

Koska Haeckelin teorian ymmärtäminen opastaa meitä antamaan Comte'lle oma arvonsa, niin käsitelkäämme ensin edellistä.

Haeckel nimittää keksintöään "Elämän kehityksen periaatteeksi (Biogenic Principle). Se on johdettu vertailemalla kahta tiedettä, nim. sikiökehitystä ja polveutumisoppia. Phylogenia eli polveutumisoppi käsittelee lajien kehitystä ja koska tämän kehityksen historia sisältyy pääasiassa maankerrostumissa säilyneisiin kivettyymiin, niin perustuu-kin se paleontologiaan — oppi, joka tutkii orgaanisen elämän kivettyneitä jätteitä — joten tätä polveutumisoppia myöskin voidaan kutsua paleontologiseksi historiaksi.

Ontogenia (sikiökehitysoppi) eli oppi, joka käsittelee sikiönkehitystä ennen syntymistä. Haeckelin teoriaan sisältyy

se nykyään vahvistettu to-
tuus, että nämät kaksi kehitys-
tä kulkevat samalla pohjalla.
Kaikki ne asteet ja vaiheet, joit-
ten läpi eläinkunta on kulkenut
ennenkuin se on saavuttanut ih-
misasteen, lyhyesti kertaantuu si-
kiön yhdeksänkuukautisen kehi-
tyskauden ajalla ennen syntymistä
— koko historia, osat ly-
hennettyinä ja luvut supistettuina
toistuu näinä muutamina kuu-
kausina. Haeckel sanoo tästä
seuraavasti: "yksilön kehityksen
historia, eli sikiökehitys, on ly-
hyt ja pikainen kertaus hitaas-
ta ja asteettaisesta paleontolo-
gisesta kehityksestä eli polveu-
tumisesta.

Professori Bölsche, yksi Haec-
kelin loistavimmista aikalaisista
samalla alalla, joka on selittänyt
Haeckelin oppeja kirjassaan "Ih-
misen Kehitys" — verraton aar-
re yleiselle kehitysopilliselle tie-
teelle — sanoo sivulla 96 seu-
raavaa: "piogeneettinen laki nä-
kee sikiössä*) kuvan esivanhem-
mistaan."

Edelleen sanoo Bölsche: "ei
ole väliä minkä eläimen sikiötä
tutkimme, olipa se sitten liskon,
käärmeen, krokodiilin, kilpikon-
nan, kamelikurjen, haikaran, ka-
nan, kanarialinnun, sorsan, pus-
sieläimen, valaan, jäniksen, he-
vosen ja vihdoin Amerikan pit-
kähäntäisen apinan tai ihmisen-
kaltaisen kibbonin, niin kaikkien
näitten sikiökehityksen vissillä
asteella havaitaan silmään pistä-
vä sammakonpoika eli kala-aste.
Niitten kaulassa näkyy vielä ki-

*) Tarkottaa sikiön varhaisem-
pia kehitysasteita ennen syntymis-
tä. Suom. muist.

dusten merkkejä ja vielä lisäk-
si, raajat, jotka ulkopirteiltään
ovat selvästi evien näköiset.

Jos kreikkalaisen Anaximan-
derin väitös kaksituhatta viisisa-
taa vuotta sitten, oli vain arve-
lua, niin kaikki osoittaa hänen
arvanneen erittäin älykkäästi sa-
noessaan: "ihminen on kuten
kaikki muutkin eläimet, nim. ka-
la alkaissaan."

Haeckel aivan oikein pitää-
kin tätä kehitysopin lakia eli pe-
riaatetta sitovana todisteena sii-
tä, että ihminen on polveutunut
toisista muodoista. Ja voitonrie-
muisena hän selittää: "polveutu-
misteorian vastustajat eivät ole
voineet antaa ainoatakaan seli-
tystä tästä mitä ihmeellisemmäs-
tä seikasta, mutta polveutumiste-
oria selittää sen täydellisesti pe-
rinnöllisyyden ja soveltuvaisuus
lakien perusteella.

Tässä ei ole tilaa tämän teori-
an laajemmalle selittelylle, mut-
ta mikäli siihen syvennyttään sen
arvokkaammaksi se havaitaan ja
yhä taipuvaisempia olemme ihai-
lemaan sitä älykkäisyyttä, jolla
se on tuotu esille?

Sille, joka on ensin tutustunut
Haeckelin ja vasta myöhemmin
Comten oppeihin, on kerrassaan
hämmästyttävää havaita, että
Haeckelin teorian kaikkein par-
haimmat kohdat on tuo loistava
ranskalainen toisille aloille jo
ennen sovittanut. Kuitenkaan
emme voi hetkeksikään unhot-
taa sitä suurta, menestyksellistä
osaa, jota Haeckel on uudenajan
henkisessä elämässä esittänyt,
vaikkakin on myönnettävä, että
Comte alkujaan on ollut hänen
mestarinsa.

Comte alkaa jakamalla ihmiskunnan henkisen elämän historian kolmeen ajanjaksoon, teologiseen, metafyyssiseen ja positiiviseen. Teologinen aste käsitti ihmiskunnan henkisen lapsuusajan; metafyyssinen alkoi ihmisen vapautuessa raa'asta taikauskosta ja filosofisen mietiskelyn päästessä voimaan. Metafyyssinen aste päättyi filosofian kukistumiseen tieteen hyökkäysten vaikutuksesta. Positiivinen jakso on tieteen vallan ja tieteellisten tutkimustapojen kanssa saman aikainen.

Comte käyttää sanaa "positiivinen" yleisessä merkityksessä, nim. ilmaisemaan jotain seikkaa, josta voidaan olla varmoja ja vedotaan tieteellisiin tutkimustapoihin ja todisteluihin.

Kaikki yritykset tarkalleen määrätä päivä kunkin aikakauden alkamiseen ja päättymiseen — erityisesti juuri päättymiseen — nähden, olisi Comten teorian luonteelle vastainen. Niiden vaihtumisen välinen rajamaa on aivan yhtä hämärä ja epävarma kuin raja elimellisen ja elimetömän, tai raja kasvikunnan ja eläinkunnan välillä.

Tällaisten kahden aatteellisen ajanjakson toisiinsa kietoutuminen, kumminkin suurimmaksi osaksi johtuu vanhemman asteen jatkumisesta vielä seuraavallekin kaudelle, vaikkakin silloin tällöin voi sattua vastakkaisella tavalla siten, että joku ajattelija on aavistanut tulevaisuutta ja silloin voidaan sanoa, että myöhempi aste on yletynyt edelliselle. Pääasiassa tämä toisiinsa liittyminen kuitenkin johtuu

metafyyssisten aatteiden jatkumisesta tieteelliselle aikakaudelle, kuin myöskin siitä syystä, että palkattu taantumuksellinen armeija koettaa keinotekoisesti säilyttää henkeä teologisissa opeissa vielä kauan sen jälkeen kuin se todellisuudessa on ne jo jättänyt. Tuollaiset kuluneet muinaistarut näyttävät kahdenneläkymmenennellä vuosisadalla kunni kivet työaseet pronssikaudella, tai kuten nykyään hevostärkyt New Yorkin kaduilla.

Tämä ihmiskunnan ja yhteiskunnallisen kehityksen teoria Comten kuvaamana kuuluu seuraavasti:

"Tämä teoria, kuten yleisesti tunnetaan, perustuu siihen, että meidän käsitteemme kaikista asioista kulkevat kolmen, toinen toistaan seuraavan, asteen läpi. Ensimmäinen aste on teologinen, jolloin mielikuvituksen vapaa leikki ei kaipaa todistelua. Sitten seuraa metafyyssinen, persoonitujen käsitteiden vallitsemiskausi; ja vihdoin positiivinen aste perustuen järkähtämättömien tosiseikkojen tarkalle käsitteelle. Ensimmäinen, vaikkakin ehdottomasti ohimenevä aste, on kuitenkin tärkein lähtökohtamme. Kolmas aste on ainoa pysyvä tila. Toisella asteella on ikäänkuin välittävä, eli mieluummin kehittävä vaikutus, helpottaen ensimmäisen asteen muuttumista kolmanneksi. Siis, me ensin alamme teologisesta *kuvittelusta*, sitten tulemme metafyyssiseen *aprikoimiseen* ja vihdoin pääsemme positiivisiin *todisteluihin*. Täten, tämän yhden yleisen lain avulla kykenemme saamaan laa-

jan ja yhtenäisen kuvan ihmiskunnan menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta.

Se kohta Comten teoriassa, joka muistuttaa Haeckelin teoriaa on tämä: Comte väittää, että sama järjestys, joka vallitsee ihmiskunnan henkisessä kehityksessä ilmenee myöskin yksilön sieluelämässä.

Comte sanoo: yksilön mielen kehitys ei ole ainoastaan kuvaus, vaan se on epäsuora todistus yleisestä kehityksestä.

Muutokset yksilön ja koko ihmiskunnan ymmärryksessä kulkevat samalla tavalla ja niinollen vastaavat ihmisen mielessä tapahtuvat muutokset samallaisia vaiheita koko ihmiskunnan kehityksessä. Niinpä havaitsemmekin kun katsomme omaa menneisyyttämme, että olimme teologisia lapsuudessamme, metafysisiä nuoruudessamme ja luonnollisia filosofi- ja miehuudessamme. Jokainen täysi-ikäinen ihminen on kokenut tämän itsessään.

Tätä Comten analogiaa on tavallisesti pidetty pelkkänä kuvitteluna ja viittailuna, jonka koko voima olisi johdettu "tosiseikoista", jotka usein ovat vain senmukaisia kuin tämä teoriansa edellyttää. Tätä huomiota on luultavasti suuresti vahvistanut se todennäköisyys, että lähenemme aikaa, jolloin teologinen ajatus kaikilla asteilla tulee häviämään yksilön henkisen elämän historiasta; aikaa, jolloin opetamme lapsillemme totuutta ensi sijassa. Ja vaikkapa kertomus Atamista ja Evasta säilyisikin kuvauksena, niin tulee se saa-

maan paikkansa sellaisten satu-sankarien joukossa kuin Jack the Giant-killer (Jaakko Jättiläis-tentappaja tai mainehikas kuningas Cole. Ja kuitenkin näyttää ettei Haeckelin teoria ole ainoastaan erityisesti tässä kohden samanlainen Comten teorian kanssa, vaan vieläpä antaa sille fysikaalisen perustan.

Haeckelin mukaan on ihminen varhaisemman lapsuutensa aikana ruumiinrakenteeltaan tuhansia vuosia lähempänä alkuperäisiä esivanhempiaan kuin täysikasvuinen ihminen. Tätenhän onkin aivan luonnollista, aivojen ollessa ruumiillinen elin, että lapsi, jonka aivot ovat tämän varhaisemman asteen mukaiset, on tästä syystä taipuvainen käsittämään asiat teologisen taikauskon mukaisesti, joka käsitys oli niin kiinteästi pureutunut esihistoriallisiin esivanhempiimme.

Myöhemmät tutkimukset voivat osoittaa, että on aivan yhä edelleenkin ravita lasten mieltä haltijattarilla, mutta se ei luonnollisestikaan edellytä pitämään niitä totuuksina myöhemmällä iällä. Ei voida sanoa, mikä tässä tärkeässä yleistymisessä, joka inhimillisen kehityksen kolmessa toisinaan seuraavissa asteissa ilmenee, lopullisesti totuudeksi osottaautunee.

Palaamme tähän teoriaan myöhemmin, sillä emme ole mitenkään tahtoneet vähentää sen arvoa, vaan teemme sen yhteydessä Comte'n toisen suuren lahjoituksen kanssa nykyaikaiselle tietelle, nim. tiedeitten luokittelussa.

(Jatk.)